

**HADİSLERİN METİN TENKİDİNDE FİİLÎ SÜNNETE
MÜRACAATIN ÖNEMİ BAĞLAMINDA
KADINLARIN VE ÇOCUKLARIN CAMİYE GİTMELERİ İLE
İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

*Salih KARACABEY **

Özet

Hadis tenkidinde isnad kadar metin tenkidinin de gerekli olduğu kabul edilmektedir. Hadislerin metin tenkidinde başvurulmak üzere ölçü olarak kabul edilen temel değerlerden birisi, yine sünnetin kendisidir. İşte bu çerçevede çocukların ibadethaneye girişleri ve bayanların ibadet hayatını ilgilendiren bazı hadislerin, Hz. Peygamber'in sahih sünnetine dayanılarak değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Summary

People received that in hadith judgement, couple judgement is as important as narration judgement. The main value in hadith's couple judgement is also the sunnah's itself. In this situation hadiths about the child's entrance to mosques and women's pray lifes; must be considered with the prophet's sahih sunnah.

* Yard. Doç Dr.; U. Ü. İlâhiyat Fak. Hadis Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

Dinin temel kaynaklarını değerlendirmede dikkat, samimiyet, iyi niyet ve objektiflik en başta hassasiyet gösterilmesi gereken hususlar olmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için hadislerin kullanımında iki noktada hassasiyet gösterilmelidir. Bunlardan birincisi sözün Hz. Peygambere ait olduğunun tespitinde gösterilmesi gereken titizlik; ikincisi de Hz. Peygamber'in söz veya davranışını doğru anlayıp maksadına uygun yorumlamada isabetli davranmaktır.

Bu gerçeği göz önünde bulundurarak hangi söz ve fiillerin Hz. Peygambere ait olduğunun tespit edilmesi ve kendisine ait olmayan sözlerin Hz. Peygamber'e isnat edilmemesi için hadis alimlerinin taktire şayan çalışmaları her devirde devam etmiştir.

A-Hadislerin Metin Tenkidinde Temel Ölçüler

Hadis ilimleri açısından, herhangi bir eserde karşılaşılan hadislerin Hz. Peygambere ait olup olmadığını tespit, bugün de hâlâ birinci öncelikli meseledir. Bu belirlemede önceki hadis alimlerinin hadis ve râviler hakkında yaptıkları çalışmalar başvuru kaynağı durumundadır. Ayrıca bunları değerlendirecek bilimsel tenkit zihniyeti her zaman gereklidir.

Hadislerin sıhhatinin tespitinde iki hususa her zaman dikkat edilmek zorundadır. Bunlar hadislerin vazgeçilmez iki unsuru olan "senet ve metin"dir. Hadislerin sahih kabul edilebilmeleri için bu iki açıdan da sağlam olduklarının ispatlanması şarttır. Bunlardan biri eksik olsa diğeri tek başına hadisi sahih ve güvenilir yapmaya yetmez. Dolayısıyla hadislerin senet ve metin bakımından yeterli güvenilirlikte olmaları şarttır.

Hadis tarihi incelendiğinde; bu alanda emek veren ilim adamlarının, hadis olarak nakledilen sözlerin Hz. Peygambere aidiyetinin tespitinde önemli gördükleri isnad sistemi üzerinde, titizlikle durdukları görülmektedir. Bu bağlamda hadis nakleden kişilerin karakter yapılarını inceleyerek, güvenilirliklerinin tespitine çalıştıkları, bununla beraber râvilerin, hadis gibi din açısından çok önemli bir bilgiyi nakledebilecek ilmî yeterliliğe sahip olup olmadıklarını da inceledikleri gözden kaçmamaktadır. Bu ana noktalardan bir tanesinde dahi gördükleri eksikliği önemseyerek hadisleri sahih saymamak suretiyle sıkı bir denetim mekanizması kurdukları yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır. Hadislerin sıhhatini belirlemeye yönelik çalışma bunlarla sınırlı da değildir. Hz. Peygambere aidiyetinde şüphe edilebilecek bir sözün bu kontrolden herhangi bir şekilde geçebilme ihtimaline karşılık ikinci bir inceleme daha mutlaka yapılmaktadır. Bu da hadis usûlünde "metin tenkidi" diye ele alınan hadis metinleri üzerinde yapılan değerlendirmelerdir ki hadislerin sahih kabul edilebilmesi için bu süzgeçten de geçebilmesi zorunludur.

Önceden beri yapıldığı bilinen hadislerin metin tenkidi ile ilgili çalışmaların son yıllarda biraz daha sistematize edilmeye çalışıldığı bilinmektedir. Metin tenkidinde mihenk taşı olarak kullanılan temel değerlerden birisi şüphesiz Kur'an'dır. Bundan sonra ikinci sırayı yine Hz. Peygamber'in kendisi almaktadır ki özellikle de fiilî sünnet bu konuda önemlidir. Bu makalede bazı hadislerin ve uygulamaların değerlendirilmesinde kendisine müracaat edilecek en temel

ölçülerden biri Hz. Peygamber'in bizzat kendi uygulamaları olacaktır. Ayrıca hadislerin muhteva özelliklerine göre metin tenkidinde başvurulacak diğer kaynaklar arasında tarihi bilgiler, sağlam akıl ve doğruluğu ispatlanmış kesin bilimsel veriler yer almaktadır. Bu ölçülerden Kur'an ve hadis üzerinde kısaca durmak gerekirse:

1-Kur'an'la Karşılaştırma

Sahabe döneminden başlamak üzere hadis metinlerinin Kur'an'a arz edilerek denetimden geçirildiğini söylemek mümkündür. Hatta Hz. Peygamber'in vefatından kısa süre sonra sünneti yorumlamada veya peygamberin konumunu belirlemede düşülebilen hataların düzeltilmesinde, Kur'an ayetlerine müracaat edildiğini görmek mümkündür. Nitekim bunun örneklerini en çok hadis rivayet edenlerden ve Hz. Peygambere en yakın insanlardan biri olan Hz. Aişe ortaya koymaktadır.¹ Ancak bir meselenin hassasiyetle altını çizmekte ve bu konuda yanlış düşmemeye özen göstermekte mutlak fayda vardır. O da, bir taraftan, sünnetin Kur'an ayetlerine ters düşecek bir hüküm koyamayacağı gerçeğini kabul edip inanırken, diğer taraftan bu meseleyi; sünnetin Kur'an da yer almayan bir konuda hüküm koyamayacağı şekline dönüştürmemeye aşırı hassasiyet göstermektedir.

Kur'an ile hadis'in karşılaştırılması iki açıdan önem kazanmaktadır. Birincisi karşılıklı olarak nasların doğru ve yeterince anlaşılmasına yardımcı olmaktır ki, bu yönüyle hadis ile Kur'an birbirlerini tamamlamaktadırlar, dolayısıyla bu anlamdaki karşılaştırma ihtiyacı karşılıklıdır. İkincisi ise; hadisin sıhhatini belirlemek amacıyla metnin içeriğini Kur'an ayetleri ile karşılaştırmaktır ki başka bir deyişle bu, hadislerin Kur'an'a arz edilmesidir. Birincisinin kabülünde fazlaca görüş ayrılığına rastlanmamakla birlikte, bilhassa sınırları ve yöntemi konusunda birlik sağlanamadığından, ikincisi hakkında belirgin bir şekilde aykırı fikirler öne sürülmektedir.

Allah tarafından indirilen ilâhî mesajı insanlara tebliğ etmek için seçilmiş bir peygamber'in, kendisini görevlendiren Allah'ın emirlerine muhalif bir söz ya da davranış içerisinde bulunması mümkün değildir. Bu noktada kimsenin şüphesi ve itirazı yoktur.² Ancak, kendisine indirilen Kur'an'ı sözleri ve uygulamaları ile insanlara açıklamak durumunda olan peygamber'in, bu amaçla ve yine Allah'ın iradesi istikametindeki davranışlarının doğru anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol edecek ölçü nedir? Bunda meydana gelecek bir hata, yanlış sonuçlara götürmez mi? bu hassasiyetler dikkate alınarak hadislerin Kur'an'a arz edilmesi meselesindeki problemler iyi tespit ve tayin edilmeli, hadislerin metin incelemesine dayalı olarak sıhhatini belirlemede çok önemli olan bu denetim sistemi ona göre kullanılmalıdır.³

¹ -Örnekler için bkz. Buhârî, Muhammed b. İsmail, İlim, 39; Cenâiz, 32; Müslim, B. El-Haccâc, cenâiz, 23; Zerkeşi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, el-İcâbe, li-İrâdi mâ İstedrekhü Âişe ale's-Sahâbe, Beyrut, 1970, s.95, 96, 103.

² -Bilgi için bkz. Dumeynî, Musfir, Mekâyisü Nakd'i Mütûni's-Sünne, Riyad, 1984, s.61

³ -Bu konuda bilgi için bkz. Yıldırım, Suat, "Hadisleri Kur'an'la Karşılaştırma Meselesinin kaynakları," s.105-114; Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri, s. 91-96; Çakın, Kâmil, Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi, Ank. Ü.İlh. F. D. Sy. XXXIV, Ank. 1993, s.237-262; Polat Selahattin, Hadis Araştırmaları, İnsan Yayınları, İst. 1997, 239-249; Tekineş, Ayhan, "Hadisin Sübütünü Tespitte Kur'an ile Karşılaştırma

2-Sahih Hadislerle Karşılaştırma

Metin tenkidinde hadisleri birbirleriyle karşılaştırılmanın iki yöntemi bulunmaktadır. Birincisi anlam ve muhteva, ikincisi de sadece metindir. Hadisler arasında verdikleri bilgi veya ihtiva ettikleri hüküm açısından farklılık varsa anlam ve muhteva karşılaştırması yaparak hadis tenkidi önem kazanmaktadır. Bu amaçla lafız itibariyle birbirinden farklı olan hadisler hüküm ve bilgi itibariyle birbirleriyle tezat olup olmadıkları kontrol edilir. Bunun sistemi, hadis usulünde dikkatle ele alınmış ve “şaz” hadis başlığı altında işlenmiştir. Ayrıca özünde bir farklılık olmamakla birlikte, farklı zamanlarda değişik uygulamalar için söylenmiş sözlerin sebebi vürûdu ve zamanı tam olarak detaylı nakledilmediğinden yanlış anlamalara sebep olması ve hadisler arasında hüküm bakımından çelişki gözükmesi de mümkündür.⁴ Dolayısıyla ilk bakışta aralarında problem gözükene her hadisin sihhati konusunda şüpheye düşmek yerine geniş bir inceleme yaptıktan sonra karar vermek daha sağlıklı sonuca ulaşmaya yardımcı olur.

Metin farklılığı ise aynı hadisin değişik rivayetleri arasına metinde eksiklik ya da fazlalık bulunmasıdır. Aynı mana ve muhtevadaki hadislerin, anlamı ve hükmü değiştirecek şekilde aralarında meydana gelen lafız farkları dikkatli bir incelemeye tabi tutulmuştur. Metinde meydana gelen bu değişikliğin Hz. peygambere ait olup olmadığı konusunda titiz araştırmalar yapılmıştır. Bu değişikliklerden Hz. peygambere ait olmayan ifadeleri tanımlamak amacıyla hadis usulünde “müddrec” adıyla bir istilâh ortaya konmuştur.

Bu iki konu başlığının yanında yine metin tenkidinde gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus da, hadislerin fiilî sünnetle karşılaştırılmasıdır. Bilindiği gibi fiilî sünnet, Hz. Peygamber’in bizzat kendisi tarafından yapılan uygulamadır. Hz. Peygamber’den sonra sözlü olarak anlatılmasa da hem kendisini bizzat gören sahabe tarafından hem de ondan sonraki nesiller tarafından aralıksız olarak uygulanagelmıştır. Bu uygulamalar, haber değeri bakımından, doğruluğundan hiç şüphe edilmeyen mütevâtir haber durumundadır. dolayısıyla Hz. Peygamber’e isnad edilen bazı sözlerin gerçekten hadis olup olmadığını tespit etmekte, fiilî sünnet mihenk taşı kabul edilebilir.

3-Tarihî Olaylara ve Sahabenin Uygulamasına Uygunluk

Hadislerin muhtevadaki bilgilerin doğruluğunu kontrol etmede, şayet ilgisi ve kontrol imkanı var ise, târihî olaylara itibar edilmiştir. Doğru olduğu bilinen tarihi olayla çelişen haberler, “her ne kadar isnadı sahih de olsa reddedilir,” kuralı benimsenmiştir. Bu da, hadis alimlerinin meseleyi objektif değerlendirdiklerinin en iyi kanıtı olarak ele alınması gereken bir yaklaşımdır. Örneğin Hz. peygamber devrinde yaşanan hayatla ilgili verilen doğru bilgiler bazı hadisler ile çelişiyorsa, o takdirde bu bilgilere itibar edilmesi gerekmektedir.

Bu konuda, meselenin özelliği göz önünde bulundurularak, bilhassa sahabenin Hz. Peygamberden naklettiği uygulamalar ve ona dayanarak kendilerinin

Meselesi” İlam Araştırma Dergisi, C. II, Sayı 2, İstanbul, 1997, s. 87-101; Keleş, Ahmet, Hadislerin Kur’an’a Arzı, İnsan Yay. İst,1998, s.117-vd.

⁴ -bazı örneklerini toplu olarak görebilmek için bkz. Dumeyni, age, s.80-91.

davranışları da hadisleri değerlendirme ve sıhhati hakkında bilgi sahibi olabilme açısından önemlidir.

4-Akıl (Aklî ölçülerle bağdaşması)

Aklî ölçülerle uyuşmayan hadislerin sahih olması mümkün değildir. ancak burada aklın da ölçüleri önemlidir. Onun için şu kaydı koymak kaçınılmazdır. "Sâlim akıl" Akıl ölçüleri ile bağdaşmayan hadislerin tenkit edildiğini sahabe zamanından başlamak üzere görmek mümkündür.⁵

5-Bilimsel Veriler

Gelişen teknoloji ve zaman içinde keşfedilip ortaya çıkarılan bilimsel verilerin hadislerle karşılaştırılması peygamberlerin gönderiliş amacı ve görevleri göz ardı edilmeden yapılmalıdır. İnsanlara yeni teknoloji sağlamak ve bilimsel deneyler ve keşifler yapmak, hiçbir peygamber'in görev alanına girmemektedir. Hz. peygamber dahil tüm peygamberler yaşadıkları toplumun bir üyesi olarak kendi dönemlerinin bilgi, tecrübe ve imkanlarını kullanmışlardır.

Ancak şu düşünülebilir Allah'tan getirdikleri ve insanlara kabul etmeleri gerektiğini telkin ettikleri hususlarda, daha sonra da olsa, bilimsel olarak ispatlanmış bir yanlışlık bulunmamalıdır.

Kur'an ve sünnetin doğru değerlendirilememesi dinin veya dince önemli sayılan bazı meselelerin yanlış anlaşılmasına sebep olur. Bu durum zaman içerisinde yeni başka yanlışlara kapı açar. Dini doğru anlamaya yardımcı olacak en önemli kaynak Hz. Peygamber'in uygulamalarıdır. İşte bu çerçevede iki hadisi değerlendirmeye çalışacağız. Bunlardan birisi; "kadınların evlerinde kıldıkları namazın, cami ve mescitlerde kıldıkları namazdan daha hayırlı olduğunu ifade eden hadisler,⁶ diğeri de

Hz. Peygamber'in "Çocukları, mecnunları, alış-verişi, ... Mescitlerin kapılarında abdest alma yerleri yapın ve cuma günlerinde mescitlerinizi buhurla tütüleyin,"⁷ hadisidir.

B-Çocuklar ve Kadınların Camiye Gitmeleri Meselesi

Nüfusun yarısından fazlasının ibadethanelerden uzak tutulduğu bir toplumda din eğitim ve öğretiminin geleceği tehlikeye girmiş demektir. Üstelik bu nüfus çocukların eğitiminde birinci derecede etkili olan anneler ise daha da önemlidir. Aynı şekilde nüfusun önemli bir kesiminin eğitim öğretimden yoksun bırakılarak halkın yarıya yakınının cahil bırakılmasının doğuracağı felaketin büyüklüğünü tasavvur etmek bile zordur. Bu vahim durumun gerekçesinde İslam gibi kutsal kitabında cehaleti reddeden ve peygamberi vasıtasıyla öğretim ve ibadette insanlar arasında hiçbir ayırım yapmayan mükemmel bir dinin emirlerini göstermek, İslâm'a ve son peygamber Hz. Muhammed'e büyük bir iftira ya da İslam hakkında

⁵ -Bkz. Zerkeşî, age, 121-122.

⁶ - Ebû Dâvud, Salat, 53, n.570, I,156;

⁷ -İbn Mace, Sünen, Kitâbu'l-Mesâcîd, 5

hiçbir bilgi sahibi olunmadığının göstergesi kara bir cehalettir. Bu makalede Hz. Peygambere isnat edilerek yanlış bilinen ve uygulanan iki olayın doğrusunu yine Hz. Peygamber'in kendi sözlerine ve fiillerine dayanarak açıklamaya çalışacağız.

Hz. Peygamberin vefatından bir müddet sonra dîni ilgilendiren pek çok konuda farklı anlayışlar ortaya çıkmış, zaman içerisinde dinin özüne uymayan uygulamalar yaygınlaşmıştır. Bu farklılıkları benimsetebilmek için de en geçerli yol olarak onu bir hadisle destekleme cihetine gidilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in din alanındaki her sözünün kaynak olarak vahye dayandığına inanıldığından, hadisler Müslümanlarca uyulması gereken ve herkesi bağlayan bir kurallar manzumesi olarak kabul edilmiştir

Bu ön bilgiden sonra çocukların camiye götürülmelerinin yasaklanması ile ilgili, "hadis" diye rivayet edilen bir metni incelemeye çalışalım.

1-Çocukların Camiye Götürülmesi Meselesi

Ahmet b. Yusuf es-Sülemî, Müslim b. İbrahim, el-Hâris b. Nebhân, Utbe b. Yakazan, Ebî Saîd, Mekhûl, Vâile b. el-Eskâ isnadıyla; Hz. Peygamber'in "*Çocuklarımızı, mecnunlarınızı, alış-verişinizi, düşmanlıklarınızı, birbirinize bağırıp çağırmayı, ceza infazlarını, silah çekerek birbirinizi tehdit etmeyi mescitlerinizden uzak tutun. Mescitlerin kapılarında abdest alma yerleri yapın ve cuma günlerinde mescitlerinizi buhurla tütsüleyin.*"⁸ Buyurduğu nakledilmektedir. Yukarıda açıklanmaya çalışılan çerçevede hadisin önce isnadına sonrada metnine bakalım.

a-İsnad Açısından Hadis:

Hadis ilminde hadislerin isnadına iki açıdan dikkat edilir: birincisi hadislerin isnatlarının muttasıl olması, ikincisi de isnatta yer alan ravilerin her birinin bilgi ve karakter açısından hadis rivayetinde ehliyetli olması yani güvenilirliğidir.

Hadisin isnadında yer alan raviler:

Ahmet b. Yusuf es-Sülemî,(ö.264) Abdurrazzak b. Hemmam ve Halid b. Mahled gibi meşhur alimlerden hadis rivayet etmiş kendisinden Ebu Davud, Nesâî, İbn Mace ve İbn Huzeyme gibi müellifler hadis almışlardır. Buhârî, sahihi'nin dışındaki eserlerde onun rivayetlerine yer vermiştir. Hakkında genel değerlendirme güvenilir olduğu şeklindedir.⁹

Müslim b. İbrahim el-Ezdî (ö.222), Cerh ve Tadil uzmanlarına göre güvenilir kabul edilmektedir. Talebeleri arasında Buhârî, Ebû Davud, Abd b. Humeyd ve Darimî gibi meşhur hadis alimleri de bulunmaktadır.¹⁰

el-Hâris b. Nebhân, Ebû Muhammed el-Basrî(ö.150-160)

Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ebu Zür'a, Ebû Hatim, Buhârî, Nesâî ve Dârakutnî gibi meşhur alimler aşağı yukarı şu ifadelerde birleşmişlerdir.

⁸ -İbn Mace, Sünen, Kitâbu'l-Mesâcit, 5

⁹ -Bkz. İbn Hıbban, Kitabu's-Sikat,VIII,47; İbn Hacer, tehzib, I,91-92;

¹⁰ -Bkz. İbn Hacer, Tehzib, X,121.

Kendisinden hadis yazılmayacak kadar zayıf, hadis rivayetinde ehliyeti olmayan, münkeru'l-hadis ve metrûkul hadis¹¹ bir şahıstır.

Utbe b. Yakazan,

Her ne kadar İbn Hibban Kitabı's-Sikat isimli eserinde adına yer veriyorsa da¹² hakkında başka bir bilgi zikretmediği dikkati çekmektedir. Buna mukabil Nesâî onunla ilgili olarak "ğayru sika/ güvenilir değil" ifadesini kullanmaktadır.¹³

• Ebî Saîd,

Kendisi Mekhul ve Vaile'den hadis almış ve Utbe b. Yakazan'a hocalık yapmıştır.¹⁴ Adalet ve zapt açısından hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

Mekhul, Ebû Abdillâh eş-Şâmî

Buradaki isnadda yer alan ve hocası konumunda görünen Vâile başta olmak üzere diğer rivayetlerinde bulunan sahabe ravilerle de görüşmediği ifade edilmekte ve bununla beraber tedlis yaptığına da işaret edilmektedir.¹⁵

Vâile b. el-Eskâ

Görüldüğü gibi isnadda yer alan ravilerden üç tanesi hakkında ciddiye alınması gereken menfî değerlendirmeler yapılmaktadır. Raviler hakkında kullanılan metruk, münkeru'l-hadis ve müdellis gibi sıfatlar o ravinin rivayet ettiği hadislerin reddini gerektirecek kadar çok ağır bir tenkittir. Hadis ilmi ölçülerine göre böyle bir ravinin hadisi ile amel edilmesi mümkün değildir. Hadisin bundan başka isnadı da bilinmemekte ve kütüb'ü Sitte eserlerinden sadece İbn Mace bu hadise yer vermektedir. İbn Mace'nin tek başına rivayetleri de dikkatle tetkike muhtaçtır. Dolayısıyla hadis isnad bakımından kabul edilebilirlikten uzaktır.

b-Metin Bakımından Hadisin Tahlili

Hadis metinlerinin sahihliğinin tespitinde önceki hadis alimlerinin koyduğu vazgeçilmez kurallar arasında hadisin "şaz ve illetli" olmaması yer almaktadır. "Şaz" ifadesinden maksat; herhangi bir hadisin, sahihliği hakkında şüphe bulunmayan başka hadis yada hadislerle aykırı hüküm içermemesidir.

Çocukların camiden uzak tutulması gerektiğini ifade eden hadisin, isnadındaki ciddî problem bir yana, metni de başka sahih hadislerle çelişmektedir. Üstelik çeliştiği dînî metinler bizzat Hz. peygamber'in uygulamalarıdır. Kaldı ki kural olarak Hz. Peygamber'in uygulamaları daima ön planda tutulması gerekir.

Hz. Peygamber zamanında çocukların mescide gittiklerine dair güvenilir hadisler nakledilmektedir. Bunlardan birisi:

Hz. peygamber'in Kızı Zeynep ten olan torunu Ümâme'yi namaz esnasında kucağına aldığına dair rivayetlerdir.¹⁶

¹¹ -İbn Ebî Hatim, Cerh, III,91; İbn Adî, el-Kâmil, II,191.

¹² -Bkz. İbn Hibban, K. es-Sikât, VII,271.

¹³ -İbn Hacer, Tehzîb, VII,103.

¹⁴ -İbn Hacer, Tehzîb, XII,110.

¹⁵ -İbn Hibban, K. Es-Sikât, V,446-447; İbn Hacer, Tehzîb, X,290-292.

Ebu Katâde el-Ensârî diyor ki: “Hz. Peygamberi, kendi kızı Zeynep’ten doğma Ümâme binti Ebi’l-Âs omuzunda olduğu halde, imam olarak cemaate namaz kıldırırken gördüm. Rukuya vardığı zaman onu yere indiriyor, secdeden kalktığında tekrar omuzuna alıyordu.”¹⁷

Fıkıh mezhepleri, namaz esnasında yapılması mümkün olan hareketlerin ölçüsünü belirlerken bu hadisi de delil olarak kullanmaktadırlar. Dolayısıyla bu durum, yukarıdaki olayın sahabe ve tabii arasında da yaygın olarak bilindiğinin ve fıkıh imamlarının da bu olayı doğru kabul ettiklerinin kanıtıdır. Buna göre “küçük çocukları mescide götürmek caizdir.”¹⁸

Bir diğer rivayette Hz. Peygamber; “uzun kıldırmak niyetiyle namaza durduğumda namazda ağlayan bir çocuk sesi duyarsam annesine eziyet olmasın diye namazı kısaltırım”¹⁹ buyurmaktadır ki bu da annelerin namaza gelirlerken çocuklarını da mescide getirdiklerinin delili kabul edilebilir. Bu hadis de çocukların camiye girmelerinde mahzur bulunmadığına delil kabul edilmektedir.²⁰ Nitekim Hz. Aişe’den nakledildiğine göre bir defasında Hz. Peygamber yatış namazını gece karanlık basıncaya kadar geciktirmişti. Sonunda Ömer İbnü’l-Hattab gelerek kadınlarla çocuklar uyudu, dedi. ...”²¹

Ayrıca Hz. Peygamber’in torunları ile ilgili rivayetler de bu konuda ihmal edilemeyecek deliller arasındadır. Bunlardan birinde Hz. peygamber’in Cuma hutbesi okuduğu esnada Hz. Hasan’ın Camiye girdiği ve Hz. peygamber’in onu minberde kucağına alarak²²“Şüphesiz benim bu oğlum bir Seyyid’dir. ...”²³ buyurduğu ifade edilmektedir.

Bayram namazlarında da çocukların musalla denilen alanlara cemaatle beraber çıktıklarına dair rivayetler vardır.²⁴

c-Sonuç Olarak

Çocukların camiden uzak tutulması ile ilgili nakledilen haber, isnad açısından sahih hadiste bulunması gereken asgarî şartları taşımamaktadır. Bu bile, başka bir şart aramadan hadisin reddi için yeterli bir gerekçe olmakla birlikte, isnadı sahih olsaydı bile yine kabul edilemez bir söz idi çünkü metin açısından Hz. Peygamber’in bizatihî kendi uygulamalarına aykırıdır.

Nitekim hadis diye nakledilen bu bilgi mevzuat kitaplarına girmiş uydurma hadisler arasında yerini almıştır. Bir çok hadis alimi tarafından hadisin aslının

¹⁶ Müslim b.Haccac, Sahih’i Müslim, Kitabu’l-Mesâcid, 41.

¹⁷ -Müslim b.Haccac, Sahih’i Müslim, Kitabu’l-Mesâcid, 42.43 ve 44; Nesâi, İmâmet, 37; Sehv, 13; Ahmed b. Hanbel, V, 296, 310.

¹⁸ -Davudoğlu Ahmet, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, II.baskı, İst, 1978.III,415.

¹⁹ -Buhârî Ezan,65,163; Müslim, Salat,192;Ebû Davud, Salat, 123;Nesâi, İmâmet, 35; İbn Mâce, İkamet, 49; Ahmet b. Hanbel, Müsnet, III,240; V,305.

²⁰ -Bkz. Ahmed Naim,Sahih-iBuhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Ankara,1978, II,683.

²¹ -Müslim, Kitâbu’l-Mesâcid,218.

²² -Buhârî, Menakıp,25.

²³ -Buhârî, Fiten, 21.

²⁴ -bkz.Buhârî, İydeyn, 16.

olmadığına dair bilgiler nakledilmektedir.²⁵ Uydurma bir söze dayanılarak çocukların ibadethanelerden uzak tutulması milletin geleceğinin karartılması demektir. En az bunun kadar üzerinde durulması gereken bir diğer konu da, kadınların vakit namazlarını camide kılmaları meselesidir.

2-Kadınların Vakit Namazlarını Camide Kılmaları Meselesi

Allah insanlığa son peygamber Hz. Muhammed aracılığı ile gönderdiği son dinin kitabı olan Kur'an'da bir ayette "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üretilen yayan Rabbinizden sakının. ..."²⁶ buyurmakta, diğer bir ayette ise;

"Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (*Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış*) olursunuz,"²⁷ ifadesi yer almaktadır.

Görüldüğü gibi yukarıdaki ayetlerde kadın ve erkek ayrımı yapılmadan her ikisinin de insan olarak yaratıldığı açıklanmakta ve onlara ortak isim olarak insan diye hitap edilmektedir. Bu gözlükle bakıldığında insan olarak kadınla erkek arasında bir ayırım söz konusu değildir.

Kadın erkek ayrımının yapılmaması sadece bu ayetlerdeki ifadelerle sınırlı olmayıp Kur'an ayetlerinin bir çoğunda vurgulanmaktadır. Allah'ın ayetlerine genel olarak bakıldığında insanlar arasında ırkları, renkleri, milliyetleri, cinsiyetleri gibi insanların kendi seçimi ve irâdî davranışı sonucu meydana gelmeyen hiçbir konuda kişiler arasında ayırım yapılmamaktadır.

İşte bu temel ilke doğrultusunda, Allah'ın emirlerine muhatap olmak bakımından kadın ve erkek ayrımı yapılmadan; insan sıfatı ve üst kimliğiyle, her ikisi de Allah'ın hitabına aynı değerle muhatap alınmaktadır. Buna en güzel örnek olarak;

*"Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, Mü'min erkekler ve Mü'min kadınlar, Allah'a samimiyetle ibadet eden erkekler ve samimiyetle ibadet eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, Allah'ın emirlerine boyun eğen erkekler ve Allah'ın emirlerine boyun eğen kadınlar, Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, zina etmekten sakınan erkekler ve iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve Allah'ı çok zikreden kadınlar var ya; işte Allah bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfaat hazırlamıştır,"*²⁸ ayeti gösterilebilir.

İslâm dininin öngörülerine göre insanlık bakımından kadın ile erkeğin konumları birbirinden farklı değildir. İslâm'ın insana verdiği yer ve dengeden eşit olarak paylarını almışlardır. İnsanlık bakımından biri diğerinden üstün veya aşağı

²⁵ -Ali el-Kârî, Kitâbu'l-Mevzûât, s.58.; Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I,334; el-Hût, Muhammed Derviş, Esne'l-Metalip fi Ehâdisi'l-Muhtelifi'l-Merâtîp, Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, 1983 s.122; Münâvî, Feyzu'l-Kadir, III,352;

²⁶ Nisa, 4/1.

²⁷ -Bakara, 2/21.

²⁸ -Ahzâb, 33/35.

olmamak üzere; yaratılıştaki biyolojik farklılık, sosyal hayatta birbirlerini tamamlayarak bir bütün oluşturmaya, insanlık dünyasının geleceği için vazgeçilmez temel fonksiyonlarını yerine getirmeye yöneliktir. Bütün bu hususlar Kur'an'da ve sünnette en küçük bir şüphe veya tereddüde yer bırakmayacak kesinlik ve açıklıkla ifade edilmiştir.²⁹

İnsan hakları konusunda İslâm Dîni'nin bazı hassasiyetleri vardır. Başlı başına ele alınacak genişlikte bir konu³⁰ olduğu için ayrıntılarını bu çalışmanın kapsamı içinde değerlendirmek mümkün olmadığından; dînin insan hakları meselesine temel yaklaşımını ana hatları ile açıklayarak, konumuza devam etmek durumundayız. Allah'ın gönderdiği her peygamber'in insanlara ulaştırdığı mesajın iki ana başlığı vardır. Bunlardan birincisi Allah'tan başkasına kulluk etmemektir. İkincisi de; herhangi bir şekilde elde edilen gücü, (ki bu siyâsî, mâlî veya fizikî olabilir.)hiçbir surette insanların aleyhine kullanmamaktır.

İnsanlık tarihi incelenerek, peygamberlerin gönderildikleri topluluklara ve görevlendirildikleri zamanlara dikkat edilirse; o dönemlerdeki insan manzaralarının inanç noktasında olduğu kadar, beşerî ilişkiler boyutunda da iç açıcı olmadığı, gücü elinde bulunduranların insanlara her türlü zulüm, işkence, haksızlık ve adaletsizliği reva gördükleri, tarihin tespitleri olarak bilinmektedir. Güçlü olanın zayıfı ezdiği, ezilenlerin haklarını koruyacak bir makamın bulunmadığı, tüm idârî yetki ve mâlî kaynakların belli kişilerin elinde toplanması nedeniyle, insanların sefalet ve köleliğe mahkum edildikleri, insan olmanın tabii şartı olan insan haklarının kullanılabilmesinin sadece elit tabakanın müsaade ettikleri ile sınırlı olduğu, insanlık tarihini inceleyen herkesin karşılaşacağı manzaralardır.

Allah'ın gönderdiği her peygamber gibi, Hz. Muhammed'in de insanlığa getirdiği mesajlardan birincisi, Allah'tan başkasına tapınmamak (kul olmamak); diğeri de ırk, renk, dil, din, cinsiyet, meslek, sosyal statü ve saire ayırımı yapmadan insanların tamamının haklarına saygı gösterilmesini ve bu hakların hiçbir şekilde ve hiçbir gerekçe ile çiğnenmemesi için insanları müspet davranışlara yönlendirmektir. O nedenle Hz. Peygamber'in insanları Allah'a inanmaya davetten sonraki çağırısı, insanlar arasında sevgi ve saygı duygusunun geliştirilerek toplumun huzurunun sağlanması olmuştur. Bunun sağlanması için de toplumdaki fertlerin farklılıklarına bakmaksızın, kendi dışındaki kişilerin de insan olduğunu kabullenerek kendisine yapılmasını istemediği hiçbir şeyi başkalarına reva görmemeyi prensip edinmelerini istemişti. Zaten müşriklerin Hz. Peygambere itiraz etmeleri, doğru söylediğini bildikleri halde inanmamakta direnmelerinin asıl sebebi budur. Çünkü; insanların kendi haklarına sahip çıkmaları ve hür olma istekleri, onları köle olarak kullananların menfaatleri ile ters düşmekteydi.

Şurası da bir gerçektir ki insanın tabiatında başkalarına hükmetme isteği her zaman var olagelmıştır ve var olmaya devam edecektir. Bu istek daha güçlü bir motivasyonla sınırlandırılıp doğru yönlendirilemediği zaman insanoğlu

²⁹ -benzer bazı açıklamalar için bkz. Karaman Hayrettin, İslâm'da Kadın ve Aile, 18

³⁰ - Bu konuyu doğrudan başlık yapan (İslâm'da İnsan Hakları, Hz. peygamber'in Veda Hutbesinde İnsan Hakları) gibi çalışmaların yanında, Prof. Dr. Servet ARMAĞAN'ın İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1987.isimli eseri de bu konuda incelenmesi gereken çalışmalar arasındadır.

etrafındakilere karşı yanlışlık ve haksızlık yapmaya meyletmiştir. Bu durum sadece çok geniş kitle ve guruplarda görülen bir olay da değildir. Çok az sayıda insanın yaşadığı guruplar arasında da olabilmektedir. Nitekim aile içi uygulamalarda da bunun örneklerini görmek mümkündür. Bazen eşler, bazen ebeveynle çocuklar, hatta kardeşler arasındaki ilişkilerde dahi bu temayülün izlerini görmek mümkündür.

Bundan da öte, insanların; başkalarına hükmetme veya kendisine çıkar sağlamak maksadıyla, din gibi yüksek değerleri kullanma temayülünde oldukları da görülebilmektedir. İnsanlar bu isteklerine; ya dinde olmayan bir şeyi uydurmak, ya da dinin aslında olan bir meseleyi, kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamak suretiyle ulaşmayı denemişlerdir. Bazı olayları değerlendirirken bu gerçeği göz önünde bulundurmamak doğru sonuca ulaşmayı kolaylaştırabilir.

Tarih boyunca kadın erkek arasındaki ilişkinin incelenmesi durumunda benzer şeylere ve hak ihlallerine sıklıkla rastlamak mümkündür. Bu çerçevede Hz. peygamber'in haklarını korumaya çalıştığı gurubun başında kadınlar gelmektedir. Bu koruma, henüz dünyaya geldiği andan itibaren hayat hakkının korunması ile başlamaktadır. Pek çok tarih kitabında işaret edildiği gibi, İslâm dininden önce Arapların önemli bir kısmı kız çocuklarını istemezler ve hatta bunun utancıyla yaşamamak için onları canlı canlı toprağa gömenleri dahi çıkardı.

Kur'an, bu durumu şu ayetlerle haber vererek kınamaktadır. "Onlardan biri, Rahman'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir."³¹ "Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkesinden yüzü kapkara kesilir, kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!"³² bir başka ayette;

"Bunun gibi ortakları (*şeytan*), müşriklerden çoğuna çocuklarını (*kızlarını*) öldürmeyi hoş gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Öyle ise onları uydurdıkları ile baş başa bırak!"³³ bu hareketin cezasız kalmayacağını da Allah başka bir ayette şu şekilde açıklamış ve ihtar etmiştir. "Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda, ..."³⁴

Hayat hakkını ihlal eden anlayışı yukarıdaki ayetlerle kınayan ve yaşama haklarının korunmasını isteyen Allah, mülkiyet haklarının ihlallerini de şu ayetlerle kınamaktadır:

"Dediler ki: «Şu hayvanların karınlarında olanlar yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haram kılınmıştır. Şayet (*yavru*) ölü doğarsa, o zaman (*kadın erkek*) hepsi onda ortaktır.» Allah bu değerlendirmelerinin cezasını verecektir. Şüphesiz ki O hikmet sahibidir. Hakkıyla bilendir."³⁵

³¹ -Zuhruf, 43/17.

³² -Nahl, 16/58-59.

³³ -En'am, 6/137.

³⁴ -Tekvîr, 81/9.

³⁵ -En'am, 6/139.

“Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah’ın kendilerine verdiği rızkı, Allah’a iftira ederek (*kadınlara*) haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır. Hidayete erecek de değillerdir.”³⁶

Yaşama hakkının korunmasında olduğu gibi kadınların okuma, çalışma, seyahat, mülkiyet vs. gibi haklarından yoksun bırakılmadıkları bu alanlarda yapılacak araştırmalarla ortaya konulabilir. Hz. Peygamber’in, kadınları sosyal hayattan tecrit ettiği ve kendilerinin katılmak istedikleri hiçbir toplantı ve oluşumda onlara yer vermediği bilinmemektedir. Aksine her zaman genel cemaate katılmalarına izin verildiği gibi, kendilerinden gelen istek üzerine Hz. Peygamberin, öğretim için kadınlara özel bir program da yaptığı bilinmektedir.

İnanç ve ibadet hayatlarında da kadınların hak ve hürriyetlerinin kısıtlanması söz konusu olmadığı gibi, bu açıdan da müstakil bir şahsiyet olarak değerlendirilmişlerdir. Bazı ayetlerde kadınlar özellikle zikredilmişler, erkeklerden ayrı bağımsız bir kişilik olarak muhatap alınmışlardır. “*Ey peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, kendiliklerinden uydurdukları bir iftira ile insanları rencide etmemek, iyi bir iş işlemekte sana karşı gelmemek hususlarında sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan mağfiret dile, şüphesiz Allah çok bağışlayandır. Çok esirgeyendir.*”³⁷

Genel anlamda ibadetlerde kadın ya da erkek ayırımı yapılmadan herkes aynı ölçüde sorumlu tutulmaktadır. Onun için de ibadet hayatında kadın erkek farkı yoktur. Her ne kadar, bazı değerlere dikkat edilmediği gerekçesiyle, Hz. Peygamber’in vefatından bir müddet sonradan başlamak üzere, kadınların bazı hakları ve bu arada ibadet hürriyetini ilgilendiren hakları kısıtlansa da, dînin aslına dönüldüğünde bu hakları bulmak mümkündür. Çünkü bu gün her ne kadar uyulmasa ve bilinmese de, Hz. Peygamber zamanında kadınlar ibadet mahallinde yerlerini almaktaydılar. Bu bilgiler kaybolmamıştır ve sağlam kaynaklarda mevcuttur. Ama buna rağmen günümüzde dahi bazı kişiler Hz. Peygamberin sahih sünnetini bırakıp; zayıf veya uydurma bazı rivayetlerin peşine düşerek, kadınların ibadet hayatına getirmek istedikleri kısıtlamaları, haksız yere Hz. Peygamberini üzerine yıkmaya gayret etmektedirler.

a-Kadınların Camiye Gitmemesi Gerektiğini İleri Sürenler:

Kadınların camilerde cemaatle namaz kılmalarının doğru olmadığı görüşü; ibadetlerin öğrenilmesinde en çok baş vurulan bazı fıkıh ve ilmiyal kitaplarında yer alması nedeniyle, halk arasında yaygınlaşmıştır. Özünde yanlışlık bulunan bilgi ve nakillerden aynen alarak birkaç örnek vermek gerekirse:

“İbn Abidin namazın mekruhlarını bildirirken buyuruyor ki, (kızların, kadınların, acüzelerin, beş vakit nemaza ve Cum’a ve bayram namazları için ve va’z dinlemek için cami’e gitmeleri caiz değildir. Eskiden yalnız acüzelerin akşam ve

³⁶ -En’âm, 6/140.

³⁷ -Mümtetine, 60/12

yatsı zamanı gitmesine izin verilmiş idi ise de, şimdi bunların gitmesi de caiz değildir.) ...”³⁸

Bir başka değerlendirme şu şekildedir: “... yalnız yaşlı kadınlar, cemaate devam edecek olurlarsa mescitlerde kendilerine tahsis edilecek yerlerden ileri geçmemelidirler. Ve illâ bekledikleri sevap kazanacakları günaha tekâbül edemez. Zaten alelittlak kadınların cemaate devam etmeleri kerâhetten hâli görülmemektedir. Kadınların mescitleri hanelerinin içerisidir. Bir hadisi şerifte : « kadınların namazlarının en faziletlisi, evlerinin içinde kıldıkları namazlardır.»³⁹ buyurulmuştur. Kadınların namazları ile hanelerini nurlandırmaları kendileri için pek büyük bir şereftir. Nitekim bir hadisi şerifte de şöyle buyurulmuştur. «ikâmet ettiğiniz yerleri namaz ile, Kur’an okumakla nurlandırınız.»⁴⁰

Daha sonra geniş açıklama yapılacaktır ama hemen şunu ifade etmek gerekmektedir. Burada değerlendirmeye alınan birinci hadis zayıf olup, ikincisi de kadınlarla ilgili değildir.⁴¹

Aynı mantıkla kaleme alınan bir başka ifade ise; “Kadınlar, cemaate hazır olmazlar. Onların cemaate çıkmaları, velev ki cuma ve bayram namazlarını kılmak veya vaaz dinlemek için olsun. ... kadın gerek genç gerek ihtiyar, gece veya gündüz olsun mekruhtur. Kadının muhtaç olduğu dînî meselesini, zevci bilmiyorsa, ehlinden öğrenip zevcesine söyler.”⁴² Bir başkası biraz daha müsamahakar davranarak sadece genç bayanları camiden uzak tutmakla yetinmektedir. “Fitne doğması korkusu sebebiyle, genç kadınların cemaatle namaza gelmeleri mekruhtur. Çok yaşlı olanların sabah, akşam ve yatsı namazlarında cemaate gelmelerinde sakınca yoktur. ...”⁴³

Bunun için delil olarak getirilen bazı rivayetler de bulunabilmektedir. Bu rivayetleri de dikkate almak ve hem saihlik, hem de bağlam açısından değerlendirerek bir sonuca gitmek gerekmektedir. Bunlar arasında Hz. Peygamber’in kadınların camiye gelmelerini açıkça yasaklayan bir ifadesi bulunmamaktadır. Ancak evlerinde kılmalarının daha iyi olacağını tavsiye ettiğini belirten rivayetlere yer verilmektedir. Bu rivayetler;

³⁸ -Işık, H. Hilmi, Tam İlmihal, Seâdet-i Ebediyye, İhlas Vakfı Yay. Işık Kitabevi, İstanbul, 1978,s.208.

³⁹ -Hadis ahmed b. Hanbel tarafından nakledilmektedir. Bkz. El-Müsned, VI,297, 301.hadisın iki ayrı rivayeti bulunmaktadır. Ancak hadisin rivayetleri hakkında isnadda yer alan raviler ve senetlerin ittisali bakımından tenkitler bulunmaktadır. Bkz. Es-Sâati, Ahmed Abdurrahman Elbenna, Bülûğu'l-Emâni min Esrârâr'ı el-Feth'r-Rabbâni, Dâru'l-hadis, Kahire, V.199

⁴⁰ -Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Bilmen yayınevi, İstanbul, ty. s.152-153.

⁴¹ -bu hadis hanımların namazlarını evlerinde kılmaları ile ilgili olmayıp genel olarak herkesin nafile namazlarını evlerinde kılmaları ile ilgilidir.

⁴² -Mehmed Zihni, Nimet-i İslâm, Mufassal İlmihal, Salâh Bilici Kitabevi, İstanbul,1971, s.241.

⁴³ -Merğınâni, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi Bekir b. Abdi'l-Celil, el-Hidaye Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedi, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ty. I,57.

b-Kadınların Camiye Gitmemesi Gerektiğinin Delili Olduğu İddia Edilen Hadisler

1-İbn Ömer'in rivayet ettiği Hz. Peygamber'in "evlerinde kılmaları daha hayırlı olmakla beraber hanımlarınızın camilere gitmelerini engellemeyin" buyurduğu⁴⁴ hadis ile yukarıda da geçen,

2-İbnu'l-Müsennâ, Amr b. Âsım, Hemmâm, Katâde, Mevrak, Ebu'l-Ahvas, Abdullah İbn Ömer isnadıyla rivayet edilen, Hz. Peygamber'in "kadının evinin özel odasında kıldığı namaz oturma odasında kıldığı namazdan, odasının gizli bir köşesinde kıldığı namaz, odasında kıldığından daha hayırlıdır," buyurduğu⁴⁵ hadis,

3-Ümmü Seleme vasıtasıyla Hz. Peygamber'in "Kadınların mescitlerinin (namazlarının) en hayırlısı, evlerinin dip köşeleri (nde kıldıklarıdır) dir," buyurduğu nakledilmektedir.⁴⁶ Heysemî; hadisin isnadının zayıflığına işaret etmektedir.⁴⁷

4-İbn Mesud'dan da yukarıda merfû olarak yapılan nakillerin hemen hemen aynısı mevkuf olarak nakledilmektedir.⁴⁸ Bu durum, yukarıdaki rivayetlerin mevkuf olabileceği ihtimalini gündeme getirebilir. Nitekim İbn Mesud'un yukarıdaki rivayetlerle örtüşen görüşleri nakledilmektedir.⁴⁹

5-Yukarıdaki hadise benzer bir rivayet Ebû Humejd es-Sâidî'nin hanımı Ümmü Humejd'in, bizzat kendisinin Hz. Peygamber'e gelerek "-Ey Allah'ın elçisi sizinle beraber namaz kılmayı seviyorum, dedi. Hz. Peygamber de ona cevaben – benimle namaz kılmayı arzu ettiğini biliyorum, ama evinin özel odanda kıldığın namaz, oturma odasında kıldığın namazdan, oturma odasında kıldığın namaz, evin salonunda kıldığından, o da kendi kavminin mescidinde kıldığın namazdan, kendi kavminin mescidinde kıldığın namaz ise benim mescidimde kıldığın namazdan daha hayırlıdır, buyurdu."⁵⁰

6-Hadisın başka bir rivayetinde Ümmü Humejd diyor ki; " Hz. Peygamber'e varıp şöyle dedim:

-Ey Allah'ın elçisi! Ben seninle beraber namaz kılmayı çok arzu ediyorum ama eşim engel oluyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

-sizlerin evlerinizin iç odalarında kıldığınız namaz evlerinizin oturma odalarında kıldığınız namazdan, evlerinizin oturma odalarında kıldığınız namaz da cemaatle kıldığınız namazdan daha üstündür."⁵¹

Hadis sahih kabul edilirse Araçların kadınlar üzerindeki aşırı kontrol ve baskı olayının önceleri var olduğunun hatta ibadet için dışarı çıkışları dahi kontrol

⁴⁴ -Ebû Dâvud, Salat, 52, n.567, I,155;

⁴⁵ - Ebû Dâvud, Salat, 53, n.570, I,156;

⁴⁶ -Ahmed b.Hanbel, el-Müsned, VI, 297, 301; Heysemî, Mecmau'-Zevâid, II,33.

⁴⁷ - Bkz. Heysemî, Mecmau'-z-Zevâid, II,33, 34.

⁴⁸ - Bkz.Heysemî, Mecmau'-z-Zevâid, II,34.

⁴⁹ - Bkz. Heysemî, Mecmau'-z-Zevâid, II,34.-35;

⁵⁰ -Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, V, 197; (El-fethu'r-Rabbânî de) ,Heysemî, Mecmau'-z-Zevâid, II,34.

⁵¹ - Heysemî, Mecmau'-z-Zevâid, II,34

edecek bir boyutta olduğunun delili sayılabilir. Hz. Peygamber'in kadına bu tavsiyeleri ise sosyal ve kültürel değişikliklerin zaman aldığı gerçeğinden hareketle; doğruları öğretirken aile içinde yeni sorunların çıkmasına meydan vermeden insanları bilgilendirmek düşüncesinin sonucu olarak değerlendirilebilir. Ama zaten bu hadislerin sahihliğinin tartışmalı olması ve daha sonra açıklanacak olan sahih hadislerle ve Hz. Peygamberin uygulamalarına ters düşmesi üzerlerinde durmaya gerek bile bırakmamaktadır. Zira kaynaklarından da görüleceği gibi içlerinde Buhârî veya Müslim'in sahihlerine aldıkları herhangi bir hadis bulunmamaktadır.

Sadece Hz. Aişe'nin değerlendirmesinin nakledildiği hadis sahîhaynda yer almaktadır, o da yasağı Hz. Peygamber'in koymadığını açıklamaktadır. Dolayısıyla yasağa değil, yasak konulamayacağına delil kabul edilmek durumundadır.

Hz. Aişe'nin bu konudaki rivayeti ve görüşü:

Konuyla ilgili olarak Hz. Aişe'den yapılan nakiller yanında, kendisinin de doğrudan Hz. Peygamber'den rivayetinin peşinden farklı bir görüş bildirdiğine de şahit olunmaktadır. Bu rivayetlerden birisi şöyle "Allah'ın elçisi;

-Allah'ın bayan kullarının Allah'ın mescitlerine gitmelerine engel olmayın, onlar da mescitlere uygun elbiseler giyinmek suretiyle çıksınlar, buyurdu.

-Şayet onların bu günkü durumlarını görse idi. Onları men ederdi."⁵² Hz. Aişe'nin konuyla ilgili değerlendirmesi yukarıdaki rivayetten bağımsız olarak sahâbeden başka kimseler tarafından da nakledilmektedir. nitekim:

7-Bu konudaki en ağır değerlendirme Hz. Aişe'nin, Hz. Peygamber'in vefatından sonra gelişen olaylar üzerine söylediği anlaşılan şu ifadedir. "Hz. Peygamber, kadınların yeni yeni icad ettikleri şeyleri görse idi İsrailoğulları kadınlarının men edildiği gibi onların camiye gelmelerini yasaklardı,"⁵³

Hz. Aişe'nin; Hz. Peygamber kadınların ihdas ettikleri şeyleri görse idi onları men ederdi, ifadesi doğrudan camiye gelmelerini engelledi anlamına gelmeyeceği gibi, camiye gelişin yasaklanmasına delil de olmaz. Çünkü doğru ve her meselede geçerli olan kural, yapılan bir yanlışın sonucu bir hakkı ortadan kaldırmak değil o yanlışta engel olmaktır. Ayrıca İslâm dîni açısından unutulmaması gereken bir başka önemli kural, dîni ilgilendiren bir konuda hüküm koyma yetkisi sahâbenin değildir.

c-Kadınların Namaz İçin Cami'ye Gidebileceklerine Dair Hadisler

Hadis kaynaklarında konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber'in açık beyânları yer almaktadır. Bu rivayetlerdeki birbirinden farklı bazı lafızlar da insanların kendilerine göre değişik sonuçlar çıkarmalarına imkan verdiği için, tekrar gibi de olsa bunların hepsini birlikte görmekte fayda olabilir. Önce bu hadisleri

⁵² -Ahmed b. Hanbel, el-müsned, V,201 (El-Fethu'r-Rabbânî tertibi)

⁵³ - Buhârî, Ezan,163; Müslim, Salat, 144; Ebû Dâvud, Salat, 53 n.569, I,155-156.; Tirmizî, Cuma 36; Ahmed b.Hanbel, el-Müsned, VI, 91, 193, 325; İmam Malik, el-Muvatta, k. Kible, 15, I,198.

nakledip sonra da uygulama hakkında günümüze ulaşan bilgileri değerlendirmeye çalışalım.

Kaynaklarda yer alan rivayetler ;

1-Abdullah İbn Ömer Hz. Peygamber'in "kadınlara geceleyin mescide gitmelerine izin verin,"⁵⁴ buyurduğunu nakleder.

İnsanlar, bazı şeyleri kısıtlamak için bulabilecekleri her imkanı değerlendirmeyi ihmal etmemektedirler. Nitekim hadiste geçen "geceleyin" ifadesine dayanarak; kadınların sadece gece namazlarına gidilebilecekleri, başkaları tarafından görülüp tanınacakları için diğer vakitlerde namaz için camiye gitmemeleri gerektiği hükmünü çıkaranlar da olmuştur. Bu kanaati ortaya koyanlar hadisin hem diğer rivayetlerini, hem de gündüz kılınan bayram namazlarına herkesin katılmasını bizzat Hz. Peygamber'in istediğini görmezden gelmişlerdir. Nitekim hadisin diğer rivayetinde hiçbir sınırlama olmayıp,

2- "Kadınlarınız camiye gitmek için sizden izin isterlerse onlara izin verin"⁵⁵ şeklindedir.

Başkalarının iradesini sınırlandırmak için eline geçen her fırsatı değerlendirmeye can atan insanoğlu hadiste yer alan "izin verin" ifadesini şöyle değerlendirilmiştir: "hanımların izin istemeleri ve eşlerinin müsaadesi söz konusu olduğuna göre izin vermek ya da vermemek mümkündür." Bunun üzerine Hz. Peygamber; muhtemelen bu anlayışta olan kişilerin isteğine bırakmamak için ifadeyi daha da netleştirerek:

3- "Birinizin hanımı camiye gitmek için izin isterse onu men etmesin"⁵⁶ diğer rivayette,

4-"Allah'ın bayan kullarının Allah'ın mescitlerine gitmelerine engel olmayın"⁵⁷ buyurmuştur.

Hz. Peygamberin bu kadar net ifadelerine rağmen onun vefatından kısa bir süre sonra, insanların örfi anlayışları ve eski alışkanlıklarının yeniden ön plana çıkarak, hanımların özgürlüklerini kısıtlama temayülün kendini göstermeye başladığı anlaşılmaktadır. Hadisin râvisi de olan Abdullah İbn Ömer ile oğlu arasında geçen tartışma bunun göstergesi olup ayrıca bir anlayışı yansıtmayı bakımından da önemlidir. Bu rivayetleri dikkatle takip edelim:

5-İbn Ömer, Hz. Peygamber'in "kadınlar sizden izin istediklerinde onları mescitlerdeki nasiplerine mânî olmayın" buyurduğunu naklettiğinde oğlu Bilâl "Vallâhi onları kesinlikle men ederiz" deyince, İbn Ömer oğluna kızarak; "Ben,

⁵⁴ - Buhârî, Cuma, 13; Müslim, Salat, 139.

⁵⁵ - Buhârî, Ezan, 162; Cuma, 13; Müslim, Salat, 137, 139; Ebû Dâvud, Salat,52; Tirmizî, Cuma, 48; ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II,98, 127, 143, 145.

⁵⁶ -Buhârî, Ezan, 162; Cuma, 13; Nikah, 116; Müslim, Salat, 134; Ebû Dâvud, Salat,52; Tirmizî, Cuma, 48; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, I,40; II, 98, 127, 143, 145.

⁵⁷ -Buhârî, Cuma, 13; Müslim, Salat, 136.; Ebû Dâvud, Salat, 52, r.566, I,155; Ahmed b. Hanbel, II,16, 151, 438,470, 528, VI. 192, 193; VII, 69; İmam Malik, el-Muvatta, K. Kible,12, I,197; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, II,33.

Rasûlullah buyurdu diyorum; sen, onları mutlaka men ederim diyorsun,” karşılığını verdi.⁵⁸

6-Diğer rivayette; Hz. Peygamber: “kadınların geceleyin camiye çıkmalarına engel olmayın,” buyurduğu nakledilince İbn Ömer’in oğlu Bilal; “biz onlara çıksınlar da bunu fitne ve fesada vesile ittihaz etsinler diye izin veremeyiz,” diye karşı çıkmıştı. Bunun üzerine İbn Ömer, “ ben Rasûlullah şöyle buyurdu diyorum. Sen hâlâ onlara müsaade edemeyiz diyorsun dedi.⁵⁹

7- Abdullah İbn Ömer Hz. Peygamber’in “kadınlarınız camilere gitmek için sizden izin istediklerinde onların camiye gitmelerini engellemeyin,” buyurduğunu nakledince kendi oğlu Bilal “Vallahi biz onları pekâlâ engelleriz,” diye karşılık verdi. Bunun üzerine İbn Ömer ona dönerek ağır sözlerle hakaret etti ve “ben sana Rasûlullah’tan hadis naklediyorum. Sen hâlâ “vallâhi biz onları men ederiz” diyorsun,⁶⁰ diye çıkıştı.

Henüz Hz. Peygamberin vefatına yakın başlayan bu anlayışın dînin kaynağından uzaklaşılığında hangi boyutlara varabileceğini düşünmek gerekir.

Bayanların ibadet hayatı ile ilgili Hz. peygamberin yaklaşımını daha iyi anlamak ve zihinlerdeki tereddütleri giderebilmek için Hz. Peygamber zamanındaki uygulamalardan birkaç örnek görelim.

d-Hz. Peygamber Zamanındaki Uygulama

Yukarıda açıklanan sözlü rivayetlerin dışında Hz. Peygamber zamanındaki uygulama meseleyi daha iyi anlamaya ve hadisleri doğru değerlendirmeye yardımcı olacaktır. Çünkü hadisler arasında farklılık olması durumunda meselenin çözümünde en önemli dayanak Hz. Peygamber zamanındaki uygulamalardır. Gerçi burada sahih hadisler arasında bir farklılık ta yoktur. Çünkü bayanların camiye gitmelerini yasaklayıcı nitelikteki sözler Hz. Peygambere ait değildir. Hz. Peygamberin hadisi olduğu iddia edilenler de sahih değildir.

Konunun asrı saadetteki uygulama biçimini öğrenmek amacıyla kaynaklar tarandığında Hz. Peygamber zamanında namaz için erkekler gibi kadınların da mescide gittiklerine ve cemaatle namaza iştirak ettiklerine dair haberlere rastlanmaktadır.⁶¹

1-Öncelikle Hz. Peygamber kadınların camiye girip çıkmalarında kolaylık olsun düşüncesiyle mescidin kapılarından birinin kadınların kullanımına tahsis edilmesini arzu etmiş ve anlaşıldığı kadarıyla bu istek yerine getirilmiştir.⁶²

2-Hz. Peygamber’in bir gün yatsı namazını geciktirmesi üzerine Hz. Ömer’in gelerek; “Ey Allah’ın Rasûlü! Kadınlar ve çocuklar mescitte uyuyakaldılar

⁵⁸ - Müslim, Salat, 140

⁵⁹ - Müslim, Salat, 138, benzer bir rivayet de bir sonraki (139 numaralı) hadiste geçmektedir.

⁶⁰ - Müslim, Salat, 135; Dârimî, salat, 59, I,293.

⁶¹ - Bkz. Müslim, Salat, 133; Heysemî, Mecmau’z-Zevâid, II,33.

⁶² - Ebû Dâvud, Salat, 53, n.571, I,156;

namazı ne zaman kılacağız” diye durumu arz etmesi ile ilgili haber de ⁶³ o günlerde kadınların ve çocukların camide cemaatle namaza iştirak ettiklerini gösterir.

3-Konuyla ilgili olarak sağlam ve dikkate alınabilecek bir haber de Hz. Aişe’den nakledilmektedir. O diyor ki: “Allah’ın Elçisi sabah namazını kıldırırdı. Mümine hanımlar üzerlerine murt denilen elbiselerini giyinmiş olarak onunla beraber namaza katılırlardı. ...”⁶⁴

4-Abdullah İbn Ömer diyor ki; Ömer’in bir hanımı vardı ki her gün sabah ve yatsı namazlarını mescitte cemaatle kılarıdı. Kendisine, kocası Ömer’in bundan hoşlanmadığını ve kıskandığını bildiği halde niçin namaz için mescide gelmekte ısrar ediyorsun denilince şöyle karşılık verdi. Ömer’in benim mescide gelmeme yasak koymasına Hz. Peygamber’in “Allah’ın bayan kullarını Allah’ın mescitlerinden men etmeyiniz,” hadisi mani oluyor.⁶⁵

İmam Malik’in el-Muvatta isimli eserinde yer alan habere göre: Ömer İbni’l-Hattâb’ın hanımı Âtike binti Zeyd camiye gitmek için Ömer’den izin ister, Ömer ise cevap vermez susardı. Bunun üzerine o, yemin ederim bana engel olmadığın sürece gideceğim derdi, Ömer ise ona engel olmazdı.⁶⁶ Günlük beş vakit namazla ilgili bu örnekleri gördükten sonra daha büyük kalabalıkların katıldığı bayram namazları ile ilgili rivayetleri inceleyelim.

5-Bayram Namazları:

Hz. Peygamber zamanında hanımların neredeyse istisnasız olarak hepsinin bayram namazında musallaya gittiklerine dair sahih haberler nakledilmektedir. Namaz kılan kılmayan genç ihtiyar kadın erkek herkesin orada bulunduğu ve Hz. Peygamber’in hutbesini dinlediği aktarılmaktadır.

Hafsa binti Sîrîn diyor ki “biz genç kızlarımızın bayramlarda namazgaha çıkmalarına engel olurduk. Basra’ya bir kadın geldi Halef oğulları konağına misafir oldu. Ben o kadının yanına vardım. Kadın, kız kardeşinin kocasının Hz. Peygamberle beraber on iki gazvede bulunduğunu, kız kardeşinin de bunlardan altısına kocasıyla beraber bizzat katıldığını, onun “-Biz, hastalara bakıyor ve yaralılara ilaç yapıyorduk” dediğini rivayet ettikten sonra şunu söyledi: Kız kardeşim Hz. Peygamber’e

“-Ey Allah’ın Elçisi, herhangi birimizin giyinecek dış elbisesi yoksa namazgaha çıkmamasında bir sakınca var mı diye sormuş?” Hz. Peygamber ise

“-arkadaşı elbiselerinden birini ona giydirdin de hayra ve Müslümanların dualarına o da katılsın,” buyurmuş.

Hadisin devamında Hz. Peygamber’in genç kızlarla genç kadınlar ve adetli olanlar da dahil hayır meclislerine ve Müslümanların dualarına katılırlar.

⁶³- Buhârî, Mevâkîf,22; Ezan, 161, 162; Temennâ,9; Nesâî, Salat,19; Dârimî, salat, 19, I,272; Ahmedb. Hanbel,VI,199; 215,272.

⁶⁴-Buhârî, Salat, 13; Mevâkîf, 27; Ezan, 163; Müslim, Mesâcid, 230,231,232; Ebû Dâvud, Salat, 8; Tirmizî, Salat, 2; Nesâî, Mevâkîf,25; Sehv, 101; Dârimî, Salat,20; İmam Malik, El-muvatta, Vükût, 4; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, VI. 22, 26, 179, 248,259.

⁶⁵-Buhârî, Cuma, 13;

⁶⁶-İmam Mâlik, el-Muvatta, K.Kible, 14, I,198; Heysmî, Mecmau’z-Zevâid, II,33

Adetli olanlar namaz yerinde ayrı dursunlar. Hafsa bunu teyit etmek için adetli olanlar Arafat'ta filan yerde durmuyorlar mı dedi.⁶⁷

Bu hadis açıkça göstermektedir ki Hz. Peygamber zamanında son uygulama kadınların namaz için mescitlere devam ettiklerini ve bayram namazlarında da musallaya genç ihtiyar demeden herkesin çıkabildiğini göstermektedir. Bu rivayetler dikkate alınarak bayanların özellikle bayram gibi tüm Müslümanların katılımının mümkün olduğu namazlara iştirak etmeleri teşvik edilmelidir.

e- Camiye Giderken Uyulması Tavsiye Edilen Bazı Kurallar

Yukarıda kaydedilen Hz. Aişe'nin uyarısına dayanılarak kadınların camiye gitmelerinin yasaklanmasına karar vermek yerine Hz. Peygamber'in, hanımlara camiye giderken uymaları gereken kurallar konusundaki hatırlatmalarını öğretmek daha doğru bir yöntem olsa gerekir.

Hiçbir şart altında mescide gitmelerinin engellenmemesini isteyen Hz. Peygamber, herkes için olduğu gibi, onların da camiye giderken bazı kurallara uymaları gerektiğini hatırlatmıştır. Bu bağlamda

Ebû Hüreyre'den rivayet edilen, Hz. Peygamber: " Allah'ın bayan kullarını Allah'ın mescitlerinden men etmeyin, ama onlar da kıyafetlerine dikkat ederek mescitlere çıksınlar" hadisi,⁶⁸

Toplum içerisine çıkan her insanın; etrafındaki insanları rahatsız etmeyecek şekilde hem beden hem de elbise temizliğine dikkat etmesi, imkanları ölçüsünde güzel ama, başkalarını özendirmeyecek sadelikte bir kıyafetle insanların arasına çıkması Hz. Peygamberin sünnetinin gereğidir. İbadetin kutsallığı ve çok sayıda insanın aynı anda birlikte bulunduğu ibadethanenin nezaheti de eklenince; Hz. Peygamberin kadın erkek bütün insanların sade, temiz ve başkalarını hiçbir şekilde rahatsız etmeyen, imrendirmeyen ve özendirmeyen bir kıyafetle camide bulunmaya dikkat etmeleri, tavsiyesini⁶⁹ anlamak mümkündür.

Şu hususu dikkatli değerlendirmek gerekir ki, camiye ibadet maksadıyla gelen insanlar diğer insanları hiçbir şekilde rahatsız etmemeye özen göstermeleri gerekmektedir. Süslenme bir yarış haline getirilirse ibadetin ve ibadethanenin sağlamaya çalıştığı samimiyet, birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularının yerini dinin temel felsefesine aykırı olan riya, gösteriş, kıskançlık ve bunların sonucu olarak ta ayrılık vs. gibi istenmeyen duygular alır. Unutmamak gerekir ki Hz. Peygamber Camiye gelirken insanların rahatsız olabileceği her şeyi yasaklamış ve bu konularda hassas davranmıştır. Örneğin soğan ve sarımsak gibi insanın ağzında koku bırakan ve diğer insanları rahatsız eden şeyleri yiyenlerin bu kokuları çıkmadıkça camiye gelmemelerini istemesi, etrafındaki insanları rahatsız edecek

⁶⁷ - Buhârî, Hayz, 23 (24); İydeyn, 20; Ahmedb. Hanbel, el-Müsne'd, V,84.

⁶⁸ -Ebû Dâvud, Salat, 52; r.565, I,155; Dârimî, Salat, 59, I,393; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, II,33

⁶⁹ - bu tavsiyelerden bazıları için bkz. Müslim, Salat, 141, (142. 143 te de benzer bir ifade yer almaktadır.); İmam Malik, el-Muvatta, K. Kible, 13, I,198.

görüntü ve koku ile camiye gelinmesini hoş görmemesi, üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken hususlardır.

f-Cami Düzeni ve Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar:

Kadınların camiye gitmelerinin Hz. Peygamber tarafından yasaklanmak bir yana, zorunlu hale getirilmemek üzere teşvik edildiği mevcut bilgilerden açıkça anlaşılmaktadır. Ancak caminin herkes için bir kuralı vardır. Bu kuraldan hanımların dikkatine sunulanların bir kısmı camiye gelmeden önce uyulması gerekenlerdir. Bir de cami âdâbı kapsamında sayılacak hususlar vardır. Bunlar camiye girişten itibaren başlayan ve camiden çıkıncaya kadar yapılması gerekenleri kapsamaktadır. Zorunlu ve kesin kural olmamakla birlikte mümkünse hanımların giriş çıkışlarını kolaylaştıracak müstakil bir kapı ayarlamak vs. gibi. Nitekim Hz. Peygamber'in benzer bir temennisine sahabenin uyduğu nakledilmektedir.⁷⁰

Cami içinde saf düzenine kadın erkek herkesin dikkat etmesi gerekmektedir. Bu düzene camiye girildiği andan itibaren başlamak gerekir. Önce gelen ilk safa durur. Bunu teşvik eden Hz. Peygamber'in şu hadisidir. İnsanlar ilk saf'da bulunmanın sevabını bilselerdi onu elde etmek için aralarında kur'a çekerlerdi.⁷¹

Cami düzenine dikkat edilmesi ve herhangi bir şekilde karışıklığa meydan verilmemesi için, Hz. Peygamber, camiye girişten itibaren safların ona göre teşekkül etmesini istemiştir. Erkekler saf tutmaya caminin ön tarafından, kadınlar da arka tarafından başladıklarında cemaat camiye geldiği zaman hiçbir kargaşa ve karışıklığa sebep olunmayacaktır. Buna göre de erkeklerin saflarının ilki ön saflar, kadınların saflarının birincisi de arka saflar olacaktır. "Erkeklerin saflarının en hayırlısı ilk saflar, kadınların saflarının en hayırlısı da arka saflardır,"⁷² hadisi de bunu anlatmaktadır;

g-Sonuç olarak

Hz. Peygamber zamanında fiilî durumu bazı örneklere de dayanarak ortaya koymaya çalıştık. Anlaşıldığı kadarıyla fiilî durum böyle olmakla birlikte o günün insanının anlayışından kaynaklanan bazı itirazlar ve onların vakit namazlarında camiye gitmeleri esas olmakla birlikte en azından kendi hanımlarına bu konuda baskı uygulayarak engel olmak isteyenler bulunabilmektedir. Böyle bir durumun ortaya çıkması Hz. peygamberi duruma müdahale etmeye sevk etmiş ve bu konuda insanları uyarmıştır.

Kadınların ibadetlerini evlerinde yapmalarını tavsiye eden hadislerin önemli bir kısmının sıhhati konusunda şüpheler bulunmaktadır. Bundan dolayı da Buhârî ve Müslim gibi otorite kabul edilenler eserlerinde bu hadislere yer vermemişlerdir. Camiye gelmek isteyip de eşlerinin izin vermediğinden

⁷⁰ - Ebû Dâvud, Salat, 53, n.571, I,156;

⁷¹ - İbn Mâce, İkâmet, 51;

⁷² -Müslüm, Salat, 132; Tirmizî, Salat, 52; Nesâî, İmamet, 32; İbn Mâce, İkamet, 52; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, III,2,6;

gelemediklerini ifade eden hanımlara Hz. Peygamber'in, samimi bir inanç ile evlerinde kıldıkları namazın da makbul olduğunu ifade etmesi hakkında şu değerlendirme yapılabilir: Arapların cahiliye anlayışından getirdikleri kadınlar üzerindeki mutlak hakimiyet fikri bir şekilde Müslümanlar arasında da devam etmektedir. Sosyal ve kültürel yapıyı bir anda değiştirmek mümkün değildir. Bu gerçeği göz önünde bulunduran Hz. Peygamber hanımların evlerinde kıldıkları namazların da camilerde cemaatle kıldıkları kadar makbul olduğunu bildirmiştir. Ama diğer taraftan da erkeklere hanımların özgürlüklerini kısıtlamamalarını tavsiye ederek meseleyi aile içinde problem haline getirmeden çözmüştür.

İbn Ömer ile oğlu arasındaki konuşma konuyu aydınlatmak için yeterli bir ifadedir. Çünkü o konuşmada meseleye dinin tebliğcisi Hz. Muhammed ile peygamber dönemine yakın da olsa diğer insanların meseleye bakışlarını açık bir şekilde yansıtmaktadır. Bu durum daha sonraki insanların bazı zayıf ve uydurma hadislerle dayanarak kadınların namaz için camiye gelmelerine engel olmalarının sebeplerini anlamaya yardımcı olacak niteliktedir. Nitekim Hz. Aişe'nin; kendi döneminde gördüğü bazı olumsuz davranışlar sebebiyle, kadınlara "Hz. Peygamber, kadınların yeni yeni icad ettikleri şeyleri görse idi İsrailoğulları kadınlarının men edildiği gibi onların camiye gelmelerini yasaklardı,"⁷³ şeklindeki uyarısı da artık kadınların camiye sokulmamaları gerektiği şeklinde tam bir hüküm olarak kabul edilmiştir. Bu yapılırken Hz. Aişe'nin sözünün ne anlama geldiği düşünülmeyişi gibi, onun görüşlerinin dinde belirleyici olmak bakımından Hz. Peygamber'in hadisinin önüne geçemeyeceği hiç göz önüne alınmamıştır.

Hadisle ilgili tartışma burada bitirilmemiştir. Kadınlara camiye yasaklama kararından taviz vermek istemeyenler, hadisteki açık ifadeyi reddedemedikleri için, "kadınlar geceleri camiye gidebilirler. Gece fitne ve fesat ehli fisku fücür ya da uykuyla meşgul oldukları için gece emniyet zamanıdır. Gündüzün çıkamazlar çünkü fâsiklar her tarafa yayıldığından emniyet yoktur."⁷⁴ görüşünü ileri sürerek gündüz namazlarına gitmelerine karşı çıkmışlardır. İfadelere dikkat edilirse bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in gece namazlarını zikrettiği görülmektedir. Buradan anlaşılması gereken, Kırmânî'nin de belirttiği gibi "geceleyin camiye çıkmalarına izin verilince gündüz gitmelerine dünden müsaade edilmiş olur. Çünkü gece fitne ve fesadın meydana gelebileceği zamandır. Gündüz böyle bir tehlike yoktur."

Bir diğer sınırlamada sadece yaşlı kadınların camiye gidebilecekleri, Hz. Peygamber'in izninin onları kapsadığı iddiasıdır. Yalnız yaşlı kadınlar, cemaate devam edecek olurlarsa yukarıda geçen Hz. Peygamber'in bir çocuk ağlaması duyarsam namazı acele bitirmeye çalışırım, ifadesinin ne anlamı kalır. Unutmamak gerekir ki ağlayacak küçük çocuğu olan kadın acüze olamaz. Ayrıca bayram namazlarına genç kızların da çıktığına dair hadis sahihtir. Bilhassa bayram namazları için hiçbir şeyin mazeret kabul edilmeden topluma katılmalarının istenmesi de bunun delilidir. Demek oluyor ki hadislerle göre, İslâm peygamberinin kadını sosyal hayatın dışına çıkarmak istemesi bir yana, toplum içinde yer alması konusunda teşvik ettiğinin delilidir.

⁷³ - Müslim, Salat, 144; Ebû Dâvud, Salat, 53 n.569, I,155-156;

⁷⁴ -Davudoğlu, Müslim Şerhi, III,205.

Kaldı ki Hz. Peygamber zamanında bundan daha ileri boyutta uygulamaların olduğuna dair bilgilere de rastlanmaktadır. Örneğin namaz için camiye gelmekte zorlanan bir bayan Hz. Peygamber'e müracaat ederek namaza camiye gelmeye gücünün yetmediğini, dolayısıyla Hz. Peygamber'in onun evinin bir bölümünde namaz kılmasını isteyerek orada namaz ve sair ibadetlerini yerine getirme isteğini belirtir. Hz. Peygamber de orada namaz kılarak hem kendisi hem de katılacak cemaate namaz kıldırmasına izin verir.⁷⁵

Bu olaydan da anlaşılmalıdır ki; "Cemaatle namaz kılmanın fazileti kadın ve erkek için aynı derecededir. ... Gelişen sosyal hayat çerçevesinde toplumun çeşitli kesimlerinde bir çok iş yerinde ve alışveriş halinde bulunabilen Müslüman kadının bilhassa kendileri için özel yerler ayrılması durumunda, cami ibadetlerine katılmasının fitneye sebebiyet verebileceğini ileri sürmek makul olmasa gerekir."⁷⁶

Bütün bunlar gösteriyor ki kadınların camiye gitmelerini Allah yada Peygamber yasaklamamış aksine peygamber böyle bir düşünceye dahi karşı çıkmıştır. Öyleyse bu yasak; Hz. Peygamber'in tavrını ve maksadını yeterince değerlendiremeyen, kadınların cami gibi kutsal bir mekanın dışında tutulmasının toplumun geleceğine vereceği zararı tam olarak fark edemeyen, kadınların din konusunda bilgilerinin ve yaşantılarının yetersizliğinin doğuracağı sosyal problemlerin boyutlarını tasavvur dahi edemeyen kişilerin bazen zayıf veya uydurma hadislerle sığınmak, bazen de sahih hadisleri kendi kafalarındaki kalıplara göre algılamak istidadında olanların gayretleri sonucu ortaya çıkmıştır. Aslında böyle bir yasak yoktur.

Kadınların camiye gitmelerinin engellenmesi Müslümanların hayatını bir çok yönden olumsuz etkilemiştir. Bunları da dikkate alarak geçmişten günümüze devam eden bu yanlış kısa sürede ortadan kaldırmaya çalışmak gerekmektedir. Kadınların ibadet ve ibadethaneden uzak durmaları en çok çocukları etkilemektedir. Bu da gelecek neslin hayatının, düşünce ve inanç dünyasının nasıl şekilleneceği annenin kişiliğine bağlıdır demektir. Dolayısıyla kadınların ibadet hayatına bu gözle bakmak gerekmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını kendileri ile birlikte ibadethaneye götürmelerinin çocukların inanç değerlerini kabullenmede önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir.⁷⁷

⁷⁵ -Bkz. Ebû Dâvud, Salat, 61, n.567, I,161

⁷⁶ -Uzunpostalcı, Mustafa, Cemaat, TDV. İslâm Ansiklopedisi, VII, 288.

⁷⁷ -Bkz. Zılgar, Zig, Olumsuz Dünyada Oğlumlu Çocuklar Yetiştirmek, (Çev. Özlem Suer) Beyaz yay. İstanbul, 1998., s.152-153.

BİBLİYOGRAFYA

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafâ, (I-II), Beyrut, 1351.
- Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, (I-VI) Beyrut, 1985.
- Ahmed Naim, Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Ankara, 1978,
- Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Bilmen yayınevi, İstanbul, ty.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, Câmiu's-Sahih, (I-VIII), İst, 1979.
- Çakın, Kâmil, Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi, Ank. Ü.İlh. F. D. Sy. XXXIV, Ank. 1993,
- Dârimî, Ebû muhammed, Abdullah b. Abdirrahman, Sünen, Dâru İhyâ'ı's-Sünneti'n-Nebeviyye, Beyrut, ty.
- Davudoğlu Ahmet, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, II.baskı, İst, 1978.
- Dumeynî, Musfir, Mekâyisu Nakd'i Mütûni's-Sünne, Riyad, 1984
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as, Sünen, (I-IV), Dâru İhyâ'ı's-Sünneti'n-Nebeviyye, Beyrut, ty.
- el-Hût, Muhammed Derviş, Esne'l-Metalip fi Ehâdîsi'l-Muhtelifi'l-Merâtip, Dâru'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut, 1983
- Heysemî, Ali b. Ebî Bekir, Mecmau'-Zevâid, (I-X), Beyrut, 1967.
- Işık, H. Hilmi, Tam İlmihal, Seâdet-i Ebediyye, İhlas Vakfı Yay. Işık Kitabevi, İstanbul, 1978
- İbn Adî, Ebû Ahmed, Abdillâh, el-Kâmil fi'd-Duafâi'r-Rical, (I-VIII) Beyrut, 1988.
- İbn Ebî Hatim, Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl, (I-IX) Haydarabad, 1952.
- İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, (I-XII) Haydarabad, 1325.
- İbn Hıbban, Muhammed b. Hıbban, Kitabu's-Sikat, İbn Mace, Ebû Abdillâh, Sünen, Beyrut, 1975.
- Karaman Hayrettin, İslâm'da Kadın ve Aile, İst. ty.
- Keleş, Ahmet, Hadislerin Kur'an'a Arzı, İnsan Yay. İst, 1998
- Malik b. Enes, el-Muvatta, thk. M.F. Abdalbâkî, Beyrut, 1951.
- Mehmed Zihni, Nimet-i İslâm, Mufassal İlmihal, Salâh Bilici Kitabevi, İstanbul, 1971
- Mergînânî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekir b. Abdi'l-Celîl, el-Hidaye Şerh'i Bidâyeti'l-Mübtedî, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ty.
- Münâvî, Abdurraûf, Feyzu'l-Kadîr Şerhu Câmi'u's-Sağîr, (I-VI) Beyrut, 1972,
- Müslim, B. El-Haccâc, Sahih'i Müslim, (I-V) Thk. M. F. Abdalbâkî, Beyrut, 1954.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, Sünen, (I-VIII), Beyrut, 1930.
- Polat Selahattin, Hadis Araştırmaları, İnsan Yayınları, İst. 1997,
- Tekineş, Ayhan, "Hadisin Sübûtunu Tespitte Kur'an ile Karşılaştırma Meselesi" İlam Araştırma Dergisi, C. II, Sayı 2, İstanbul, 1997
- Es-Sâatî, Ahmed Abdurrahman Elbenna, Bülûğu'l-Emânî min Esrâr'ı el-Fethi'r-Rabbânî, Dâru'l-hadîs, Kahire, ty.
- Tirmizî, Ebû İsa, Sünen, (I-V), Beyrut, 1938.
- Uzunpostalcı, Mustafa, Cemaat, TDV. İslâm Ansiklopedisi, VII, 288.

Yıldırım, Suat, "Hadisleri Kur'an'la Karşılaştırma Meselesinin kaynakları," s.105-114;
Zerkeşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, el-İcâbe, li-Îrâdi mâ İstedrekhu Âişe ale's-Sahâbe, Beyrut, 1970,
Ziglar, Zig, Olumsuz Dünyada Olumlu Çocuklar Yetiştirmek, (Çev. Özlem Suer) Beyaz yay. İstanbul, 1998.,